

експерименту, етапи виконання, оформлення та захисту курсової (дипломної) роботи, курсового (дипломного) проекту.

Перспективи подальшого дослідження проблеми НДД студентів доцільно спрямувати на розробку системи поетапного формування дослідницьких умінь щодо наукового пошуку відповідно до специфіки освітньої галузі, а також на вивчення форм співпраці наукових і виробничих організацій стосовно забезпечення матеріальної бази для наукових досліджень майбутніх фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білей П. В. Методологія наукових досліджень технологічних процесів: навч. посібник / П. В. Білей, Н. Д. Довга, Я. М. Ханік. – Львів: Панорама, 2003. – 182 с.
2. Визняк О. Т. Основи наукових досліджень у будівництві: навч. посібник / О. Т. Визняк, В. М. Желих – Львів: НУ «Львівська політехніка», 2003. – 176 с.
3. Горкуненко П. Зміст і структура дослідницьких умінь студентів / П. Горкуненко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. праць. – К.-Запоріжжя, 2003. – Вип. 29. – С. 144–151.
4. Душинський В. В. Основи наукових досліджень: теорія та практикум з програмним забезпеченням: навч. Посібник / В. В. Душинський. – К.: НТУУ «КПІ», 1998. – 408 с.
5. Енциклопедія освіти / АПН України; гол. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтел, 2008. – 1040 с.
6. Єріна А. М. Методологія наукових досліджень: навч. посібник / А. М. Єріна, В. Б. Захожай, Д. Л. Єрін – К.: Центр навч. літ-ри, 2004. – 212 с.
7. Методичні вказівки до практичних занять з курсу «Основи наукових досліджень» / укл. Назарко І. С. – Тернопіль: Вид-во ТНТУ ім. І. Пулюя, 2013. – 20 с.
8. Назарко І. С. Навчально-методичний посібник з курсу «Основи наукових досліджень» / І. С. Назарко. – Тернопіль: Вид-во ТНТУ ім. І. Пулюя, 2012. – 224 с.
9. Пилипчук М. І. Основи наукових досліджень: підручник / М. І. Пилипчук, А. С. Григор'єв, В. В. Шостак. – К.: Знання, 2007. – 270 с.
10. Сопівник І. Науково-дослідницька робота студентів як складова їхньої професійної компетентності / І. Сопівник // Вісник Книжкової палати. – 2008. – № 11. – С. 23–25.
11. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. – 4-е вид., виправ. і доп. / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко – К.: Знання, 2004. – 307 с.
12. Шуляк Т. Л. Основи научних досліджень: учеб.-метод. пособие / Т. Л. Шуляк, В. А. Шуляк. – Могилев: УО «МГУП», 2009. – 152 с.
13. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень: навч. посібник / Г. С. Цехмістрова. – К.: ВД «Слово», 2004. – 240 с.

УДК 371.134:504

Н. В. РУБЕЛЬ

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ЕКОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ В ІНШОМОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Обґрунтовано необхідність підвищення ефективності підготовки майбутніх екологів до професійного спілкування в іншомовному середовищі. Розкрито сутність понять «спілкування» і «іншомовне спілкування». Визначено функції спілкування, рівні спілкування. Здійснено класифікацію засобів реалізації професійного спілкування в іншомовному середовищі.

Ключові слова: спілкування, іншомовне спілкування, професійне спілкування в іншомовному середовищі, рівні спілкування, засоби реалізації професійного спілкування в іншомовному середовищі.

Н. В. РУБЕЛЬ

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ ЭКОЛОГОВ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ ОБЩЕНИЮ В ИНОЯЗЫЧНОЙ СРЕДЕ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Обобщена необходимость повышения эффективности подготовки будущих экологов к профессиональному общению в иноязычной среде. Розкрито суть понятий «общение» и «иноязычное

общение». Определены функции общения, уровни общения. Произведена классификация средств реализации профессионального общения в иноязычной среде.

Ключевые слова: *общение, иноязычное общение, профессиональное общение в иноязычной среде, уровни общения, средства реализации профессионального общения в иноязычной среде.*

N. V. RUBEL'

FUTURE ECOLOGISTS' TRAINING IN PROFESSIONAL COMMUNICATION IN A FOREIGN LANGUAGE ENVIRONMENT: THEORETICAL ASPECT

The necessity to facilitate the efficiency of the process of future ecologists' training to professional communication in a foreign language environment has been analyzed in the article. The meanings of the terms «communication», «professional communication» have been revealed. The functions and the levels of communication have been defined. The means of the professional communication in a foreign language environment has been classified.

Keywords: *communication, foreign communication, professional communication in a foreign language environment, levels of communication, means of the professional communication in a foreign language environment.*

Найважливіші міжнародні документи останнього десятиріччя акцентують особливу увагу світової спільноти на необхідності ефективної екологічної освіти. Важливою складовою цієї освіти є професійна підготовка екологів, що має забезпечити становлення фахівця нового типу, високо компетентного професіонала, здатного швидко приймати рішення і діяти відповідно до ситуації, вносити елементи творчості в роботу, використовувати на практиці комплекс організаційних і психологічних якостей, здобутих у процесі навчання.

Особливістю професійної діяльності еколога є вирішення професійних питань не тільки в Україні, а й далеко поза її межами. В сучасних умовах глобалізації екологічних проблем і входження України в єдиний простір вищої освіти Європи дуже важливо налагодити міжнародні зв'язки і співробітництво в галузі екологічної освіти й науки, охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів, збереження біосфери та цивілізації.

Галузевим стандартом вищої освіти України визначено головні завдання професійної підготовки майбутніх екологів. Із них одне з першочергових – це формування готовності до здійснення ефективної комунікативної взаємодії в умовах іншомовного професійного середовища, тобто до професійного спілкування в іншомовному середовищі [3, с. 12]. З огляду на вимоги соціального замовлення перед майбутніми екологами гостро постає завдання здійснення професійної комунікації в іншомовному середовищі. Здатність майбутніх екологів здійснювати іншомовне професійне спілкування стала обов'язковим компонентом повноцінної професійної діяльності фахівців, спроможних вирішувати професійні завдання не тільки рідною, а й іноземною мовами.

Мета статті – на основі аналізу наукової літератури висвітлити теоретичні аспекти процесу підготовки майбутніх екологів до професійного спілкування в іншомовному середовищі.

Аналіз праць за темою дослідження засвідчує, що різні аспекти професійної підготовки майбутніх екологів висвітлювали: Г. Білецька (інтеграція фундаментальних і професійно-орієнтованих дисциплін у підготовці екологів), І. Ковальчук (підготовка фахівців екологічного профілю в системі неперервної професійної освіти та виховання), Н. Рідей (ступенева підготовка майбутніх екологів), С. Рудишин (професійна підготовка студентів-екологів), М. Симоновська (методичні аспекти підготовки майбутнього вчителя-еколога), С. Старовойт (професійна підготовка фахівців з охорони та захисту навколишнього середовища у вищих навчальних закладах Великої Британії) та ін.

Комунікативну функцію мови розкрито в працях Т. Дементьевої, І. Зимньої, О. Леонтьєва та інших науковців. Проблеми вивчення мовленнєвої діяльності з урахуванням процесів слухання та говоріння, змісту ролі учасників мовленнєвого акту досліджено в працях М. Галицької, Л. Гапоненка, Т. Глазунової, Ю. Друзь, А. Загнітко, Т. Казарицької, С. Кіржнер, О. Куліш, В. Куніциної, В. Сластьоніна та ін.

Спілкування як процес підтримування взаємних стосунків, ділового дружнього зв'язку із ким-небудь, розуміння один одного, об'єднання для спільних дій давно досліджується науковцями різних галузей [2, с. 1368]. Педагогічні довідники визначають спілкування як складну взаємодію людей, в якій здійснюється обмін думками, почуттями, переживаннями, способами поведінки, звичками, а також задовольняються потреби особистості в підтримці, солідарності, співчутті, дружбі тощо [4, с. 317]. З точки зору психології спілкування трактується як основна психологічна категорія, що виражає: взаємодію людей один з одним; обмін інформацією між ними під час цієї взаємодії; процес встановлення та розвитку контактів між людьми [1, с. 287]. Інформація, якою обмінюються люди у процесі спілкування, має пізнавальний або емоційно-оцінювальний характер [8, с. 71]. Лінгвістична наукова література визначає спілкування як процес обміну думками, інформацією та емоційними переживаннями між людьми [9, с. 17], як інтерактивну діяльність людей, спричинену потребами в обміні інформацією, думками, знаннями, досвідом, почуттями, емоціями тощо та опосередковану взаємодією [10, с. 33]. Через спілкування реалізується потреба однієї людини в іншій. Використовуючи спілкування, люди проводять теоретичну та практичну діяльність, обмінюються інформацією, впливають один на одного, формують особистий світогляд.

Спілкування виконує важливі функції у житті людини. Науковці визначають три класи функцій спілкування: інформаційно-комунікативні, регулятивно-комунікативні та афективно-комунікативні (табл. 1) [8, с. 72–73].

Таблиця 1

Функції спілкування

№ з/п	Функція спілкування	Реалізація функції спілкування
1.	Інформаційно-комунікативна	Процес формування, передавання та прийняття інформації. Кінцевий результат спілкування – оцінювання результатів (згода, незгода, порівняння думок) після вирівнювання відмінностей у вихідній інформації на початку спілкування; інформування, інструктаж, навчання на наступному етапі та прагнення співрозмовників порозумітись на завершальному етапі.
2.	Регулятивно-комунікативна	Регулювання поведінки індивіда. У процесі спілкування людина може регулювати як свою поведінку так і поведінку інших людей, що дозволяє формувати характерні певній спільній діяльності особливості (сумісність людей, узгодженість спільних дій).
3.	Афективно-комунікативна	Емоційна сфера людини. Бажання змінити свій емоційний стан у процесі спілкування.

Важливим у контексті дослідження є визначення рівнів спілкування. О. Степанов та М. Фіцула зазначають, що спілкування можна розглядати як структурно складний та багаторівневий феномен. Вони виокремлюють три рівні спілкування: макро-, мезо- та макрорівень.

Основним визначено макрорівень. На цьому рівні спілкування відображає спрямованість діяльності особистості, її мотиваційну сферу, міжособистісні стосунки.

Спілкування на мезорівні характеризується реалізацією контактів у процесі виконання певних завдань або спілкуванні на певну тему. Це спілкування обмежене у часі і має своє певне завдання чи тему. Мікрорівень спілкування охоплює лише окремі акти, такі як «питання-відповідь», багатозначний погляд. З таких актів складається вся система спілкування особистості в певний період її життя [8, с. 74].

Можемо екстраполювати це визначення для виокремлення рівнів професійного спілкування майбутніх екологів в іншомовному середовищі (табл. 2).

Рівні реалізації професійного спілкування майбутніх екологів в іншомовному середовищі

№ з/п рівня	Назва рівня	Часові рамки реалізації	Характеристика рівня	Приклади ситуацій реалізації
1.	Макрорівень	Протягом життя	Відображення спрямованості професійної діяльності майбутнього еколога, мотиваційна сфера, міжособистісні стосунки майбутніх екологів	Спілкування майбутнього еколога у процесі його професійної діяльності
2.	Мезорівень	Обмежене в часі виконання певних завдань, тем професійного характеру	Реалізація контактів майбутніх екологів у процесі виконання професійних завдань	Спілкування майбутніх екологів на професійну тематику (на семінарах, конференціях, ділових зустрічах, у процесі вирішення проблемних ситуацій професійного характеру)
3.	Мікрорівень	Певний період життя	Охоплення окремих актів професійного спілкування майбутніх екологів в іншомовному середовищі	«Питання-відповідь», багатозначний погляд

Спілкування може реалізовуватись різними засобами: мовлення, тональність голосу, паузи, жести та міміка, сміх, контакт очима. Засоби реалізації спілкування поділяють на: вербальні (словесні) та невербальні. Основним засобом спілкування людей є мова. Мова – «це система словесних знаків, які використовуються як форма існування, засіб засвоєння і передавання суспільно-історичного досвіду людства» [8, с. 74]. У вербальній комунікації комунікатор (людина, яка передає інформацію через слова, кодує) та реципієнт (людина, що приймає інформацію, декодує) обмінюються думками, розуміють один одного і вступають у взаємодію. Якщо комунікатор і реципієнт використовують однакові системи кодування, тобто одну мову, вони досягають взаєморозуміння і налагоджують спільну діяльність. Це можливо у разі, якщо учасники комунікації володіють однією мовою (рідною для всіх), або у разі, якщо комунікатор і реципієнт володіють однією іноземною мовою на належному рівні. У першому випадку успішність спілкування можлива за умови обміну інформацією на території країни, де народились і формувались як особистості учасники спілкування, тобто у звичному для них мовному середовищі. У другому випадку успішність спілкування можливе за умови використання однієї іноземної мови, навички володіння якою мають учасники спілкування. Такий вид спілкування називається іншомовним. Він використовується у спілкуванні між людьми, які володіють різними мовами, але для досягнення певних цілей використовують одну іноземну мову, тобто спілкування відбувається в іншомовному середовищі. У процесі своєї професійної діяльності майбутні екологи спілкуватимуться, як рідною, так й іноземною мовами. Безперечно спілкування рідною мовою у процесі вирішення професійних задач не викликати у них особливих проблем, адже протягом навчання у ВНЗ усі навчальні дисципліни викладались рідною мовою. Значні проблеми можуть виникнути у випадку необхідності здійснення професійного спілкування іноземною мовою, тобто другого із зазначених випадків спілкування. Саме тому таким важливим, на нашу думку видається питання підвищення ефективності підготовки майбутніх екологів до професійного спілкування саме в іншомовному середовищі.

Використовуючи мову у процесі спілкування, людство обмінюється різними думками, ділиться досвідом у різних галузях. Практичне використання мови для спілкування називається мовленням. Мовлення – вербальна комунікація, основними засобами якої слугують слова.

Мовлення може бути зовнішнім і внутрішнім. Зовнішнє мовлення включає всі різновиди усного і писемного мовлення [7, с. 299].

Усне мовлення сприймається іншими людьми через слух. Різновидами мовлення вважаються діалог, монолог і полілог.

Діалог – це розмова між двома або кількома людьми. Такий вид мовлення не може бути попередньо спланований, він відбувається у вигляді обміну репліками між співрозмовниками. Успішність у веденні діалогу залежить від рівня взаємовідносин і взаєморозуміння між співрозмовниками. Діалог є скороченим видом мовлення. На зміст діалогу значний вплив має контекст (певні особливості ситуації спілкування).

Монолог – це мовлення однієї людини. Він використовується у процесі спілкування для проведення лекції, доповіді, розповіді. Зміст монологу планується попередньо. Монологічне мовлення потребує спеціальної підготовки, бо протягом монологу мовець повинен ретельно добирати слова, чітко вибудовувати речення, дотримуватись строгої логіки та композиційної завершеності.

Полілог – це обмін думками з тієї чи іншої теми, бесіда трьох і більше учасників, дискусія, де кожен учасник має власну, відмінну від інших, точку зору [5, с. 18].

Писемне мовлення використовується за необхідності у спілкуванні з відсутніми співрозмовниками, які перебувають на відстані або рознесені в часі. Такий вид мовлення здійснюється за допомогою писемних текстів. Особливістю писемного мовлення є його повна розгорнутість, чіткість, логічність. Адже відсутність співрозмовника часто усуває можливість будь-якого уточнення з боку комунікатора на вимогу реципієнта [11, с. 5].

Для досягнення максимальної успішності писемного мовлення варто дотримуватися наступних вимог:

- повідомлення має бути зрозумілим (значення слів у писемному повідомленні повинно бути однозначним);
- повідомлення має містити всю необхідну одержувачеві інформацію (в одержувача не повинні виникати запитання);
- повідомлення має бути написано коректно (не повинно бути ніяких помилок у написанні, пунктуації, граматиці тощо);
- повідомлення має бути укладене так, щоб одержувач не затрачав багато часу для його розуміння;
- повідомлення повинно сприяти налагодженню дружніх стосунків між відправником та одержувачем [12, с. 12].

Різновидами писемного мовлення вважають: листи, факси, e-mail тощо.

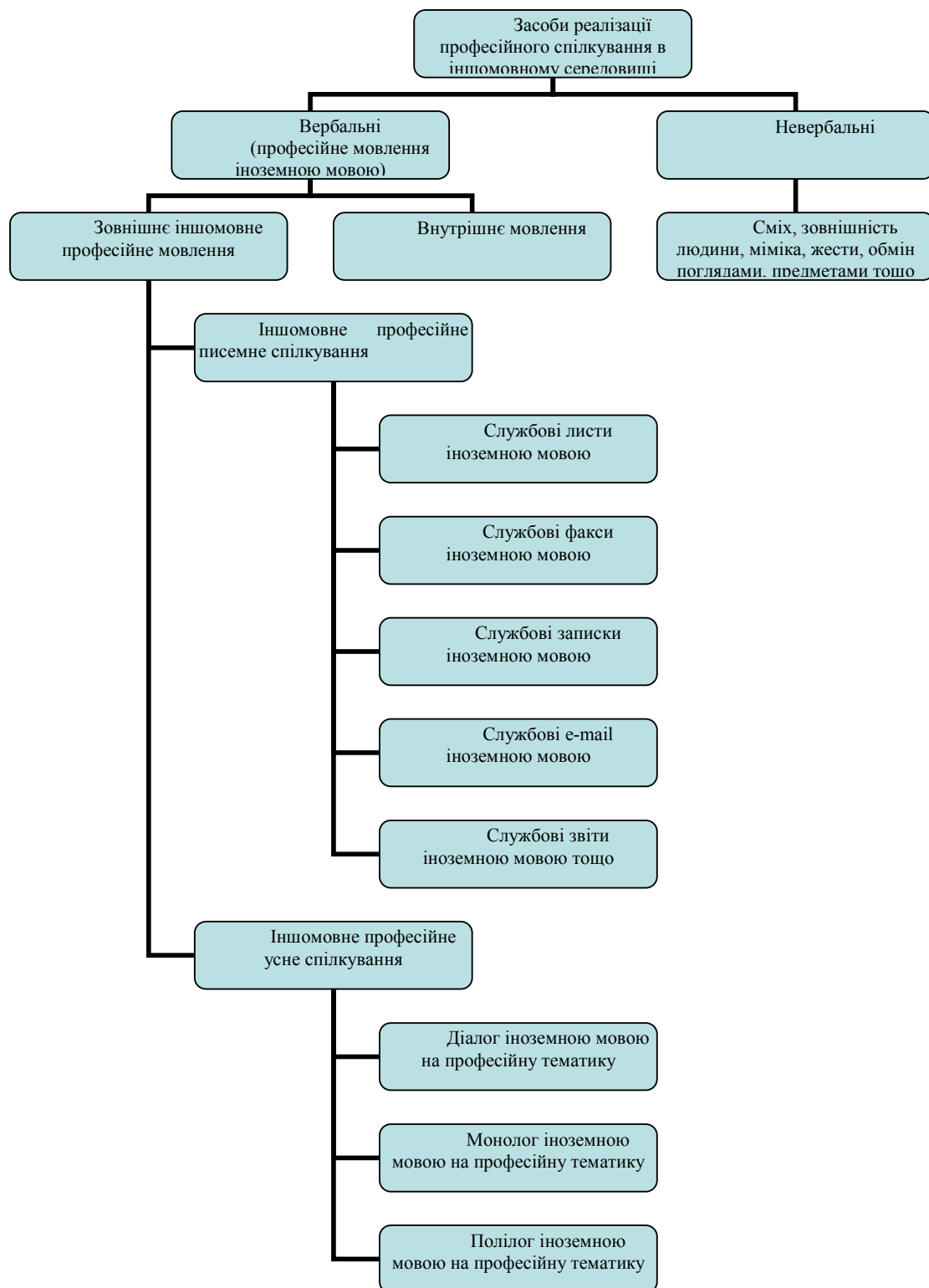
Внутрішнє мовлення зумовлено необхідністю заздалегідь спланувати процес спілкування, мисленнєво вибудувати його змістове наповнення. Внутрішнє мовлення можна вважати підготовкою до наступної діяльності.

У процесі професійної діяльності майбутнього еколога важливе значення матиме як зовнішнє так і внутрішнє мовлення. Особливо це стосується професійного спілкування в іншомовному середовищі, адже спілкування іноземною мовою потребує спочатку підготовки до наступної мовленнєвої діяльності (внутрішнє мовлення), потім ефективного усного та писемного мовлення (зовнішнє мовлення).

Важливе значення у процесі спілкування відіграє також невербальна комунікація. Невербальна комунікація здійснюється через міміку, жести, сміх, обмін поглядами, а також обмін різними предметами, фотографіями тощо. У певних контекстах спілкування згадані невербальні засоби спілкування замінюють слова. Вони широко застосовуються для підсилення та спрямування висловлювань у процесі спілкування [8, с. 75–76].

Навчання мови має, щонайменше, три мети: розвинути у тих, хто навчається, дар слова; ввести тих, хто навчається, у свідоме володіння скарбами мови; домогтися засвоєння тими, хто навчається, логіки мови, тобто її граматичних законів у їх логічній системі [6, с. 82].

На основі проаналізованих засобів спілкування у контексті нашого дослідження можемо зобразити процес професійного спілкування майбутніх екологів в іншомовному середовищі різними засобами реалізації у вигляді схеми (рис.1).

Рис. 1. Засоби реалізації професійного спілкування майбутніх екологів в іноземному середовищі.

Для досягнення бажаного результату спілкування майбутні екологи повинні вміло використовувати як вербальні, так і невербальні засоби у процесі професійного спілкування в іноземному середовищі.

Отже, процес підготовки майбутніх екологів до професійного спілкування, на нашу думку, повинен бути спрямований на формування у студентів знань, вмінь та навичок здійснювати вербальну комунікацію через зовнішнє мовлення (усне і писемне) з можливістю попередньої ефективної реалізації внутрішнього та підсилювати і спрямовувати свої мовленнєві висловлювання за допомогою засобів невербальної комунікації та готовності використовувати ці знання, вміння і навички у своїй професійній сфері.

Дослідження шляхів навчання майбутніх екологів ефективного використання вербальних та невербальних засобів реалізації професійного спілкування в іншомовному середовищі можуть бути темою наступних наукових пошуків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Большая психологическая энциклопедия. — М.: Эксмо, 2007. — 544 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і гол. ред. В. Т. Бусел. — К.-Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. — 1736 с.
3. Галузевий стандарт вищої освіти МОНУ. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра і спеціаліста з напрямку підготовки «Екологія». — К.: МОНУ, 2008. — 12 с.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. — К.: Либідь, 1997. — 376 с.
5. Загнітко А. П. Основи мовленнєвої діяльності / А. П. Загнітко, І. Р. Домрачева: навч. посібник. — Донецьк: Український культурологічний центр, 2001. — 56 с.
6. Зимняя И. А. Лингвopsиxология речево́й де́ятельности / И. А. Зимняя. — М.: ППСИ; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЕК», 2001. — 432 с.
7. Клос Л. Особливості вербальної та невербальної комунікації у функціонуванні малих освітніх груп / Л. Клос, Н. Микитенко // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. праць / за ред. Л. Л. Тovaжянського, О. Г. Романовського. — Харків: НТУ «ХПІ», 2006. — Вип. 12 (16). — С. 297–306.
8. Степанов О. М. Основи педагогіки і психології: посібник / О. М. Степанов, М. М. Фіцула. — К.: Академвидав, 2003. — 504 с.
9. Сырескина С. В. Формирование культуры иноязычного общения у студентов экономической специальности неязыкового вуза: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / С. В. Сырескина. — Чебоксары, 2006. — 180 с.
10. Тинкалюк О. В. Використання професійно-орієнтованих текстів з англійської мови в процесі підготовки економістів до професійного іншомовного спілкування / О. В. Тинкалюк // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Спецвипуск «Сучасні технології в навчанні та вихованні у вищій школі». — Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2009. — С. 31–37.
11. Camp S. C. College Communication / Camp S. C., Satterwhite M. L. — Glencoe: McGraw-Hill, Columbus, Ohio, 2003. — 450 p.
12. Locker K. O. Business and Administrative Communication. — Irwin/McGraw-Hill, The Ohio State University, 2000. — 694 p.

УДК 371.13:504 (008)

Н. О. МИКИТЕНКО

ОСНОВИ ТЕХНОЛОГІЧНО-МЕТОДИЧНОЇ ПАРАДИГМИ КОНЦЕПЦІЇ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Проаналізовано джерела з проблеми дослідження, що засвідчує значний інтерес вітчизняних та зарубіжних науковців до проблеми технологізації іншомовної фахової підготовки майбутніх фахівців. Розкрито сутність понять «технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання», «освітня технологія» і «технологія навчання іноземних мов» та їх генезис. Розглянуто домінуючі педагогічні технології. Визначено мету, складові та етапи реалізації технології формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців природничого профілю.